

**РАЗОМ ДО
ПЕРЕМОГИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ,
ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ВІДДІЛ ПЕДАГОГІЧНОГО ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА БІОГРАФІСТИКИ**

**«ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА
В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ
В УМОВАХ ВОЄННОЇ ДОБИ:
НОВІ ВИКЛИКИ І ЗАВДАННЯ»**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З ІСТОРІЇ ОСВІТИ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ**

16 травня 2023 року

Київ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ, ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**«Педагогічна біографіка
в освітньо-науковому просторі
в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання»**

Збірник матеріалів

VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції

з історії освіти з міжнародною участю

16 травня 2023 року

Вінниця
«ТВОРИ»
2023

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 5 від 29 травня 2023 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редколегії, науковий редактор), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Міхно О. П., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Антонець Н. Б., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Середа Х. В., науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Рецензенти:

Кірдан О. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Пономаренко Л. О., кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

П 24

Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. уч., 16 трав. 2023 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антонець Н. Б., Тарнавська С. В., Середа Х. В.]. – Вінниця : ТВОРИ, 2023. – 154 с.

ISBN 978-617-552-378-0

Збірник містить тези виступів учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з історії освіти з міжнародною участю «Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання», проведеної у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2023. Конференція відбулася в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 16 травня 2023 р.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст та стилістику публікацій несе автор.

ISBN 978-617-552-378-0

DOI 10.33407/lib.NAES.735849

УДК 37.015:929](477)"364":005.745(082)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2023

NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY OF EDUCATION, GENERAL AND PRESCHOOL
PEDAGOGY OF THE NAES OF UKRAINE
V. O. SUKHOMLYNSKYI STATE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL LIBRARY OF
UKRAINE

**“Pedagogical biography in the educational and scientific
space in the conditions of wartime:
new challenges and tasks”**

*Collection of materials
VIII All-Ukrainian scientific and practical conference
on the history of education with the international participation*

May 16, 2023

Vinnytsya
“TVORY”
2023

*Recommended for publication
by the Academic Council of V. O. Sukhomlynskyi
State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine
protocol № 5 dated May 29, 2023*

Editorial Board:

Berezivska L. D. (*Head of the Editorial Board, scientific editor*), Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Director of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine;

Mikhno O. P., Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Pedagogical Source Studies and Biographistics of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine;

Antonets N. B., Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Pedagogical Source Studies and Biographistics of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine.

Tarnavska S. V., Candidate of Historical Sciences, Scientific Secretary of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine;

Sereda Kh. V., Researcher of the Department of Pedagogical Source Studies and Biographistics of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine.

Reviewers:

Kirdan O. L., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of pedagogy and educational management of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University;

Ponomarenko L. O., PhD (Social Communication Studies), Head the Department of Scientific and Document Support, Sociocultural Activity and International Contacts of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine.

Pedagogical biography in the educational and scientific space in the conditions of wartime: new challenges and tasks: coll. of materials of the VIIIth All-Ukrainian. scient. and pract. conf. on the History of education with the international participation, May 16, 2023, Kyiv / National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Department of Philosophy of Education, General and Preschool Pedagogy, V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine [and others; editor: Berezivska L. D. (Head of the editorial board), Mikhno O. P., Antonets N. B., Tarnavska S. V., Sereda Kh. V.]. – Vinnytsia: TVORY, 2023. – 154 p.

ISBN 978-617-552-378-0

The collection contains abstracts of speeches of participants of the VIIIth All-Ukrainian scientific and practical conference on the History of education with the international participation "Pedagogical biography in the educational and scientific space in the conditions of wartime: new challenges and tasks", held within the All-Ukrainian Festival of Science - 2023, which took place at V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine on May 16, 2023.

The editorial board is not responsible for the content of publications. The author is responsible for the content and style of the publications.

ISBN 978-617-552-378-0

UDC 37.015:929](477)"364":005.745(082)

DOI 10.33407/lib.NAES.735849

ЗМІСТ

BRIT MARIE HOVLAND

COOPERATION OF EDUCATIONAL HISTORIANS OF NORWAY AND UKRAINE 9

Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА

ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА ЯК СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: НОВІ ВИКЛИКИ І ЗАВДАННЯ 11

Г. А. АЛЕКСАНДРОВА

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ ПРОФЕСОРА М. І. СТОРОЖЕНКА (1836–1906) В КОНТЕКСТІ ДЕРУСИФІКАЦІЇ 15

О. О. ДРАЧ

«ПОГАНИЙ ПОЧАТОК НЕ ЛЕГКО ВИПРАВИТИ»: МІСІЯ М. І. ПИРОГОВА В СЕВАСТОПОЛІ (1854–1855 pp.) ЯК ОСНОВА ЙОГО ГРОМАДСЬКОЇ АВТОРИТЕТНОСТІ..... 18

Г. І. ІВАНЮК

ОСВІТНІЙ РЕСУРС ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ 21

І. І. КОЛЕСНИК

МЕНТАЛЬНА МАПА ОСОБИСТОСТІ ЯК СТРУКТУРА БІОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 23

Н. М. КОЛЯДА

РОЗКРИТТЯ ЖИТТЄТВОРЧОГО ШЛЯХУ ПЕРСОНАЛІЙ У ДОВІДКОВИХ ВИДАННЯХ ЯК ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ 26

О. О. КРАВЧЕНКО

«МЕТОД УСНОЇ ІСТОРІЇ» В БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 29

О. П. МІХНО

ЗАРУБІЖНІ БІОГРАФІЧНІ СЛОВНИКИ ПЕДАГОГІВ ЯК ПРЕДМЕТ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ ЕВРИСТИКИ 31

О. Б. ПЕТРЕНКО

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ БІОГРАФІЙ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ..... 34

В. І. ПОПИК

«БІОГРАФІКА» ЧИ «БІОГРАФІСТИКА»: ЩО СТОІТЬ ЗА ДИСКУСІЄЮ НАВКОЛО ТЕРМІНОЛОГІЇ? 37

О. К. ПРОНІКОВ

ІДЕЇ КОСТЯНТИНА УШИНСЬКОГО В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 40

Г. П. ПУСТОВІТ

БІОГРАФІЧНІ ПОРТРЕТИ ПЕДАГОГІВ В «ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»..... 43

І. І. РОЗМАН

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ..... 45

І. В. СТРАЖНИКОВА

ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЙ ГАЛИЦЬКИХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 46

О. В. СУХОМЛИНСЬКА

ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІСТИКА В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ (АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ) ... 49

Н. О. ТЕРЕНТЬЄВА

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ..... 52

Т. В. ЯНЧЕНКО	
СУЧАСНІ ІМПЕРАТИВИ У ВИВЧЕННІ БІОГРАФІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ОСВІТЯН.....	55
І. В. АЛБУЛ	
ПОСТАТЬ ВОЛОДИМИРА НАУМЕНКА (1852–1919) У КОНТЕКСТІ ДЕРУСИФІКАЦІЇ	58
Н. Б. АНТОНЕЦЬ	
СМИСЛОВІ АКЦЕНТИ У БІОГРАФІЧНИХ СТАТТЯХ ДОВІДКОВИХ ВИДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	
Л. М. БАЛІКА	
ПРО БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В МЕЖАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОСВІТІ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ	61
С. Б. БРИЧОК	
ПЕРСОНАЛІСТИЧНО-БІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ОСВІТЯН.....	64
О. А. ВЕНГЛОВСЬКА	
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ – ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ФЕНОМЕНІВ	67
О. А. ГУДОВСЕК	
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПРИВАТНА МАЛЮВАЛЬНА ШКОЛА М. РАСВСЬКОЇ-ІВАНОВОЇ)	70
А. Г. ГУРАЛЮК	
ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС «ВЧЕНІ НАПН УКРАЇНИ» ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	72
А. П. ДУРДАС	
ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДОМОЇ ПЕДАГОГІНИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ (1870–1952) У ДЖЕРЕЛАХ ІТАЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	74
Н. І. ЛЮБОВЕЦЬ	
МЕМУАРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ : ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ...	76
Н. П. МАРЧЕНКО	
ОСОБОВІ ФОНДИ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ–МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ	79
О. О. МАТРОС	
ПОСТАТЬ ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЧИЦЬКОГО В СУЧАСНОМУ БІОГРАФІЧНОМУ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	82
В. В. ОЛІЙНИК	
УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО РОЗБУДОВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ (1917–1921) КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ.....	83
В. В. ПАТИК	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. С. ГНИЛОСИРОВА (1836–1900).....	86
І. В. ПОЛІЩУК	
БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЛІЇ Т. Д. ДЕМ'ЯНЮК).....	87
Л. О. ПОНОМАРЕНКО	
КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ЯК ДЖЕРЕЛО БІОГРАФІЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ	90

С. В. ТАРНАВСЬКА

СТОРИНКА «ДУХНОВИЧ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ» ЯК СКЛАДНИК ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛОГРАФІЧНОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»..... 93

О. І. ШАЛАК

«ЗІ СПОМИНІВ СЕМІНАРИСТКИ» ЄВГЕНІЇ БОХЕНСЬКОЇ: АВТОБІОГРАФІЧНИЙ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ..... 96

С. М. ШЕВЧЕНКО

НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕЇ В. ЛИПИНСЬКОГО 99

Б. Г. ЧИЖЕВСЬКИЙ

НАУКОВА СПАДЩИНА Г. С. СКОВОРОДИ – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ТА ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (постановка проблеми)..... 102

Н. О. ЯКОБЧУК

ОСОБИСТІТЬ ТА ТВОРЧА СПАДЩИНА МАРІЇ МОНТЕССОРІ У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ (ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ)..... 104

В. С. ЯЦЕНКО

ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ НАУКОВУ СПАДЩИНУ ВЧЕНИХ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ..... 108

О. А. БОЙКО

«ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТЯН ЩОДО ЗНАЧЕННЯ РІДНОМОВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ 111

В. В. БОНДАРЕНКО

ЮВІЛЕЙНІ СТАТТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРІОДИЦІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ..... 113

Є. Ф. ДЕМИДА

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВЧЕНОГО-ПЕДАГОГА І. Ф. ТЕСЛЕНКА В ЕЛЕКТРОННОМУ БІОГРАФІЧНОМУ РЕСУРСІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО..... 114

Г. М. ГОЛЯ

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЙ ВИКЛАДАЧІВ ЛУЦЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА 118

Т. О. ЗОЛОТАРЕНКО

ОНЛАЙН-ПРОЄКТ «ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ: ПАМ'ЯТАЄМО, ШАНУЄМО!»: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 121

А. О. КУЗЬМИЧ

БІОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ Н. Ф. МАРИНОВИЧ – ЗАСНОВНИЦІ І ДИРЕКТОРА ПЕРШОГО У М. РІВНОМУ ТА ОДНОГО З ПЕРШИХ В УКРАЇНІ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ 127

С. Р. ЛЕЛЮХ

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ВИСВІТЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕННИКІВ ВОЛИНИ (XIX – ПОЧ. XX СТ.)..... 129

М. Т. ЛЕПЕХ

ЖИТТЄВИЙ ТА НАУКОВИЙ ШЛЯХ ІВАНА БАРТОШЕВСЬКОГО 131

А. О. МІЩЕНКО

МЕТОД МАРІЇ МОНТЕССОРІ: ВИКЛИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ УКРАЇНИ..... 133

Т. С. ПАВЛЕНКО, Т. М. ДЕРЕВ'ЯНКО

СТОРІНКА «МАРІЯ ГРІНЧЕНКО» У ЕЛЕКТРОННОМУ РЕСУРСІ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» 136

І. Ф. ПЕТРЕНКО

ПЕРСОНАЛІЯ ОДЕСЬКОГО ПЕДАГОГА САМУЕЛЯ АКБРОЙТА (1857–1930) З ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 138

Х. В. СЕРЕДА

ПОСТАТЬ М. І. ДЕМКОВА (1859–1939) НА СТОРІНКАХ ДРУКОВАНИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ 1410

Л. В. СУХОМЛИНСЬКА

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА В. СУХОМЛИНСЬКОГО У БІОБІБЛІОГРАФІЧНОМУ ПОКАЖЧИКУ «В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ: ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ»..... 143

Н. В. ЧАЛА

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО У БІОБІБЛІОГРАФІЧНОМУ ПОКАЖЧИКУ 1987 р. 145

М. І. ШУЛЬГАЧ

НАУКОВА БІОГРАФІЯ ПРОФЕСОРА РДГУ КАРПЕНЧУК СВІТЛАНИ ГРИГОРІВНИ: РЕФЛЕКСІЯ У КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ..... 147

Відомості про авторів 151

Біографічний метод дослідження дає можливість здобувачам вищої освіти, котрі вивчають біографії персоналій, враховувати особисті погляди і переконання, робити власні припущення, інтерпретації, оцінки.

Отже, біографічний метод як засіб цілісного дослідження педагогічної персоналії дає змогу через поєднання «особистого» та «публічного» репрезентувати наукову біографію педагогічної персоналії, з огляду на її багатоаспектність; об'єктивно досліджувати ідеї, методи і напрацювання відомих особистостей.

Список використаних джерел

1. Головаха Є. І. Біографічний метод. *Енциклопедія сучасної України* : онлайн-версія / НАН України, НТШ. Київ, 2004. Т. 3. URL: <https://esu.com.ua/article-35288> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.

UDC 303.422:[378.016:001.89]+378-057.85:37](477)

L. M. BALIKA

ORCID ID: 0000-0003-0042-7744

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor.

Associate Professor at the Department

of Theory and Methodology of Education, Rivne State University for the Humanities,

Rivne

e-mail: liudmyla.balika@rshu.edu.ua

ON THE BIOGRAPHICAL METHOD WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACADEMIC DISCIPLINE “TECHNOLOGY AND ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH IN EDUCATION” IN THE PREPARATION OF MASTERS

Abstract. The publication deals with the analysis of the biographical method within the framework of the academic discipline “Technology and organization of scientific research in education” in the process of preparation students for the Master’s degree in the specialty 013 “Primary Education”. It is stated that when studying the theme “Fundamentals of the methodology of scientific research activity” special attention is paid to the biographical research method. It is emphasized that the biographical method makes it possible through the combination of “personal” and “public” to represent the scientific biography of the pedagogical personality, taking into account her/his multidimensionality; to objectively investigate the ideas, views and beliefs of famous personalities.

Keywords: biographical method, academic discipline “Technology and organization of scientific research in education”, master's degree, specialty 013 “Primary education”.

УДК 303.422:[378.016:37(091)]+378-057.85:37](477)

С. Б. БРИЧОК

ORCID ID: 0000-0001-8508-8395

канд. пед. н., доцент,

ПЕРСОНАЛІСТИЧНО-БІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ОСВІТЯН

Анотація. Обґрунтовано значення та переваги персоналістично-біографічного підходу у вивченні історії педагогіки. Проаналізовано методи та прийоми персоніфікації у процесі вивчення педагогічних персоналій. Розкрито сутність біографічного методу як важливого складника методологічного арсеналу всієї системи педагогічних наук.

Ключові слова: персоналістично-біографічний підхід, біографічний метод, метод персоніфікації, біографія, біографістика.

У практиці навчання у вищій школі тривалий час панував знеособлений ідеал пізнання, згідно з яким абстрагування від особистісних компонентів забезпечувало об'єктивність результатів пізнання. У такому здобутті знань особистісна сфера слухачів, їхня ціннісна свідомість не задіяні. Під час підготовки майбутнього вчителя виключення особистісної перспективи з індивідуального світогляду призводитиме до невміння здобувача використовувати набуті знання для професійної самореалізації та творчості.

Останніми десятиліттями розгляд проблем і обґрунтування тенденцій становлення, перспектив розвитку біографічного методу в педагогічній науці здійснено у працях О. Сухомлинської, Г. Белан, Н. Дічек, О. Міхна, О. Петренко, В. Попика, І. Розман, Б. Савчука, І. Стражнікової та ін.

Відновити відповідність між теоретичною підготовкою та особистісною готовністю до педагогічної діяльності, тобто поєднати особистісний і когнітивний компоненти підготовки вчителя допомагають такі методи персоніфікації: 1) метод художньої фасилітації; 2) метод аналізу педагогічної реальності іншої країни; 3) аналіз персоногенних ситуацій розвитку на життєвому шляху особистості; 4) мікродослідження.

Вивчення біографій видатних педагогів давно використовують в практиці професійної підготовки. Хоча біографії вважають класичним прийомом персоніфікації, однак знайомство з життям і творчістю мислителів не означає збагачення ціннісної свідомості майбутнього вчителя. Перетворення біографій на інструмент особистісного пізнання вимагає вміння виявляти в них ті події, які змінили структуру видатної особистості, її світоглядні орієнтації та сенс життя, тобто піднесли на вищий щабель. Такі події називають персоногенними ситуаціями розвитку. Уміння визначити ці ситуації в житті реальної людини є особливо важливим для майбутнього вчителя, оскільки впродовж педагогічної діяльності йому доведеться невпинно зростати особистісно, і важливо передбачити сприятливу ситуацію, завдяки якій відбудуватиметься подальше самовдосконалення.

Суттєвою перевагою методів персоніфікації є те, що емоційне сприйняття допомагає здобувачеві відчувати, відтак – розуміти справжні цінності. Живі приклади залишаються в довгостроковій пам'яті і «прив'язують» педагогічну

цінність до певного образу з художньої літератури чи життя людини. Не менш важливою функцією методів персоніфікації в підготовці вчителя є розвиток його творчого мислення. У педагогічній професії прийняття будь-якого рішення вимагає врахування величезної кількості чинників, що виникають одночасно. Персоніфіковані форми роботи потребують уміння оперувати протиріччями, синтезувати різноманітні факти. Нарешті, прийоми персоніфікації дають змогу здобувачеві почуватися носієм педагогічної етики, усвідомлювати власну місію в проєктуванні особистості дитини. Таку рефлексивну функцію забезпечує спільний для різних способів персоніфікації елемент – оціночна діяльність здобувача – особистісний коефіцієнт, який поєднує суб'єктивність та об'єктивність, надає особистісної форми всім фактичним знанням.

З точки зору антропологічного підходу відбувається персоніфікація історії освіти та педагогічного мислення, історії педагогічної науки, оскільки історію творить людина як її головний чинник. Історія освіти – це насамперед люди: науковці, педагоги, державні діячі, чий внесок у розвиток педагогічної думки величезний, вони самі учасники освітнього процесу – учні, вчителі, наставники, тобто всі люди з власним досвідом, тисячолітніми традиціями, стосунками та взаємодією між поколіннями. Персонологічний підхід дає змогу здобувачам усвідомити та зрозуміти роль і місце педагогічних ідей та теорій, національних традицій освітньої практики, проєктуванні освітніх систем і розвитку педагогіки як науки. Такий підхід зумовлений тим, що, окрім лекцій-оглядів епохи, виділяють проблемні, оглядові лекції, лекції-реконструкції, лекції-бесіди, лекції про «персоналії», «лекції-біографії» з метою не лише представити хронологію життя певного педагога, а й зрозуміти об'єктивні та суб'єктивні передумови формування його світогляду, педагогічних поглядів, оцінити особистий внесок в теорію і практику навчання та виховання, відтворити, реконструювати історію вітчизняного педагогічного мислення.

Сьогодні біографічний метод варто визнавати як важливий складник методологічного арсеналу всієї системи педагогічних наук. Нині в широкому колі наукових дисциплін відновлюється інтерес до біографічного методу і «біографічного повороту». У методології педагогіки їх потрібно розглядати і як спосіб дослідження та отримання нового наукового педагогічного знання (наприклад, в історії педагогіки, педагогічній біографістиці, педагогіці життєтворчості і т. д.), і як важливий процес широкої інноваційної педагогічної практики у дидактиці і конкретних методиках навчання (зокрема – літератури, історії та ін.), коли йдеться про педагогічно адаптовані біографічні матеріали щодо видатних діячів і творців з історії конкретної науки; у спеціальній і реабілітаційній педагогіці під час накопичення біографічних знань про приклади успішної фізичної реабілітації і соціалізації; у соціальній педагогіці, а саме – в аспекті соціально-педагогічного консультування, у теорії виховання і т. п. Як наскрізний метод гуманітарних наук біографічний метод є важливим методологічним інструментом «олюднення» наукових знань в умовах переходу до сучасної гуманістичної освітньої парадигми, засобом гуманізації і гуманітаризації освіти. Біографічний метод має великий потенціал і унікальні можливості для розвитку педагогіки, навчання, виховання особистості. Метод посідає важливе місце серед міждисциплінарних

методів педагогіки і має прогностичні перспективи трансформації у біографічну педагогіку та подальшу інтеграцію з біографічною психологією.

Ознайомлення з біографіями представників досліджуваних наук і мистецтв певною мірою є частиною всіх дисциплін. Зазвичай це знайомство відбувається як ілюстрація до вивчених законів, положень, літературних та інших творів навчальної програми. Застосовується принципово інший підхід – не змістове наповнення теми, а біографічні відомості лише як ілюстрація до цього, а навпаки – через особистості вчених, через їхні життєві і наукові колізії приходять до розуміння суті їхніх відкриттів і досягнень.

Власне, це особистісно-орієнтований підхід, коли у фокусі уваги науковці та інші діячі, чий досягнення формують зміст досліджуваного предмета. Тут багато важить взаємодія «здобувача – науковця», їхній діалог, у результаті якого здобувач не просто вивчає досягнення вченого, а відчуває його, разом із ним пізнає, опановує методи, якими користувався вчений. Підґрунтям вивчення конкретних дисциплін є історії фахівців, котрі зробили відкриття у цих науках, примножили досягнення загальнолюдського масштабу, долучилися до розвитку науки і культури загалом.

Розробити методологію та методику біографічно-персоналістичного навчання в сучасній освіті необхідно, аби виплекати особистість, яка знає минуле, водночас спрямована у майбуття. Для цього важливо використовувати принцип контрфактичності, зокрема, метод альтернативної історії, що дозволяє усвідомлювати те, що було і те, що є, моделювати різні сценарії та прогнозувати прийдешнє. Реформа української освіти, хоч як її трактували, спрямована на формування в учнів і педагогів критичної оцінки колишнього та вироблення практичного, життєдайного уявлення про грядуще, а це вимагає здатності долати, властиві кожній людині, сумніви щодо завтрашнього, бути готовим до «рішучих змін», беручись за те, що реально здійснити вже сьогодні і у такий спосіб змінювати себе, формувати себе-майбутнього. Тому сутність біографічного навчання полягає у тому, щоб виховати людину діяльну, творця власного життя.

Здобувач, який оволодів методами персоналістично-біографічного підходу, має вміння використовувати науково-методологічні засади, етапи і тенденції розвитку педагогічної біографістики в Україні; запроваджувати теоретичні напрацювання, практичні надбання, автобіографічні відомості, джерелознавчий матеріал, особисті та історичні архівні матеріали, щоденники, нотатки, спогади відомих і маловідомих педагогів в українському науково-педагогічному дискурсі; висвітлювати шляхи становлення та аналіз структурно-функційних джерел педагогічної біографістики; визначати інформаційний потенціал та особливості процесу формування і розвитку педагогічної бібліографії і біобібліографії в Україні.

Вивчення педагогічної біографії – це й роздуми про правильність вибору фаху, й оцінювання власного шляху, окреслення пріоритетів своєї професійної діяльності та майбутніх напрямів розвитку, розуміння впливу видатних педагогів на професійне зростання колег.

Список використаних джерел

1. Попик В. І. *Biography – біографіка – біографістика – біобібліографія: понятійний арсенал історико-біографічних досліджень. Укр. іст. журнал. 2015. № 3. С. 122–136.*
2. Розман І. Р. *Педагогічна біографістика : навч. посіб. Ужгород : РІК-У, 2020. 188 с.*

3. Самко А. М. Передумови становлення та перспективи розвитку біографічного методу в історії педагогіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ ; Ніжин, 2015. Вип. 1. С. 115–123.

4. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.

5. Шарошкіна Н. Г. Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога : метод. рек. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Від. вихов. систем у пед. освіті. Київ, 2013. 104 с.

UDC 303.422:[378.016:37(091)]+378-057.85:37](477)

S. B. BRYCHOK

ORCID ID: 0000-0001-8508-8395

Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,

Associate Professor at the Department

of Pedagogy of Primary, Inclusive and Higher Education

Rivne State University for the Humanities

e-mail: brychok.zd@gmail.com

PERSONALISTIC AND BIOGRAPHICAL APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHERS

Abstract. The publication justifies the significance and benefits of the personalistic and biographical approach to the study of the history of pedagogy. The methods and techniques of personification in the process of studying pedagogical personalities are analysed. The essence of the biographical method as an important component of the methodological arsenal of the entire system of pedagogical sciences is revealed.

Keywords: personalistic and biographical approach, biographical method, method of personification, biography, biographistics.

УДК 378.147.091.33-027.21:37(091)

О. А. ВЕНГЛОВСЬКА

ORCID ID: 0000-0002-0456-7667

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Факультету педагогічної освіти

Київського університету імені Бориса Грінченка

e-mail: o.venhlovska@kubg.edu.ua

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ – ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ФЕНОМЕНІВ

Анотація: У статті висвітлено досвід роботи історико-педагогічних студій у Київському університеті імені Бориса Грінченка. Презентовано особливості та результати пошуково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів щодо студіювання історико-освітніх феноменів, зокрема й біографій педагогів. Історико-педагогічні студії є дослідницьким майданчиком для формування у майбутніх